

การศึกษาเปรียบเทียบบทแปล“หลุนยฺหฺวี”สองสำนวน

Bai Chun¹

คำสำคัญ การแปลปรัชญา ขงจื๊อ สุภาษิต กลวิธีการแปล

Key words philosophy translation, Confucius, analects, translation strategy

บทคัดย่อ

งานนิพนธ์ชิ้นนี้มุ่งที่จะศึกษากลวิธีการแปล การตีความของผู้แปลปรัชญาขงจื๊อ โดยศึกษาเปรียบเทียบบทแปล หลุนยฺหฺวี หนังสือบันทึกปรัชญาของขงจื๊อที่สำคัญที่สุดสองสำนวน เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีการแปล การตัดสินใจของผู้แปล และผลลัพธ์การแปล

ในวงการแปลมีความเห็นสุดขั้วเกี่ยวกับงานแปลอยู่สองอย่างซึ่งแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ความเห็นแรกเห็นว่า บทแปลสามารถถ่ายทอดความหมายของต้นฉบับได้อย่างสมบูรณ์ดีถ้วน บางครั้งสำนวนแปลอาจจะดีกว่าและไพเราะกว่าสำนวนต้นฉบับด้วย และผู้แปลควรจะแข่งขันด้านฝีมือกับผู้ประพันธ์ (许渊冲, 2006. 138-150) ในขณะที่ผู้แปลอีกกลุ่มหนึ่งรู้สึกสิ้นหวังกับงานแปล โดยคิดว่าไม่สามารถถ่ายทอดความหมายของต้นฉบับได้อย่างสมบูรณ์แบบ หรือการแปลความหมายเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ (黄雨石, 1988.1-2) อย่างไรก็ตาม สำหรับนักแปลทั่วไปแล้ว คงต้องยึดเส้นทางสายที่สาม คือไม่ต้องไปแข่งขันกับนักประพันธ์ และไม่ต้องพ้อถอยจนไม่กล้าจับปากกาแปลงาน การแปลนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ต้องพึ่งพาวิชาความรู้ ประสบการณ์ เทคนิค

¹รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์เซี่ยงไฮ้ มณฑลยูนนาน มหาวิทยาลัยภาษาเซี่ยงไฮ้ มณฑลยูนนาน
ภาษาต่างประเทศปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน

และกลวิธี

การที่เลือกศึกษาเปรียบเทียบบทแปลของ หลุนยฺหฺวี ก็เพราะว่าเรื่อง หลุนยฺหฺวี จัดอยู่ในประเภทหนังสือคลาสสิก ซึ่งผู้แปลและผู้อ่านได้ให้ความสำคัญและความสนใจมาโดยตลอด การแปลปรัชญาแม้จะถึงเป้าไปยังผู้อ่านทั่วไป แต่ก็ถือเป็นการแปลเชิงวิชาการอยู่ในตัว โดยผู้แปลจำเป็นต้องศึกษาเปรียบเทียบต้นฉบับ งานวิจัย และบทแปลของผู้อื่นอย่างกว้างขวาง เพื่อให้สำนวนแปลถ่ายทอดความหมายตลอดจนจิตวิญญาณของต้นฉบับได้อย่างสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ การแปลปรัชญาเชิงนี้อาจจะเปรียบเทียบกับการแปลคัมภีร์ได้ในระดับหนึ่ง ทั้งการแปลพุทธคัมภีร์เป็นภาษาจีนและการแปลคัมภีร์ไบเบิลของนักแปลตะวันตก ซึ่งผู้แปลคัมภีร์เหล่านี้ได้มีการศึกษาค้นคว้า มีการวางกลวิธีการแปล มีการสรุปเทคนิคและทฤษฎีการแปลจากการปฏิบัติ มีการดำเนินงานตามขั้นตอนอย่างเข้มงวดจริงจัง แตกต่างกันเพียงว่า การแปลคัมภีร์นั้น มักดำเนินการโดยคณะผู้แปล ส่วนงานแปลปรัชญาจีนมักปรากฏในรูปแบบผลงานของปัจเจกชน แม้ในระยะหลัง ๆ มีการจัดแปลปรัชญาจีนเป็นหลากหลายภาษามากขึ้น และเป็นระบบมากขึ้นก็ตาม

หนังสือแปลเรื่อง หลุนยฺหฺวี ที่เลือกใช้ในการศึกษาวิจัยได้แก่ ขงจื๊อ สุภาษิตในชีวิตประจำวัน แปลโดย วันทิพย์ สีนสูงสุด สำนักพิมพ์สายใจ (ต่อไปเรียกโดยย่อ ๆ ว่า ฉบับวันทิพย์) และ คัมภีร์หลุนยฺหฺวี แปลเรียบเรียงโดย อมร ทองสุก สำนักพิมพ์ ชุณหวิตร (ต่อไปเรียกว่าฉบับอมร) ด้วยเป็นผลงานแปลปรัชญาเชิงข้อที่ตีพิมพ์เผยแพร่ล่าสุดเท่าที่ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ โดยหวังว่าจะสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดและการดำเนินงานของผู้แปลในขณะปัจจุบัน

การคัดเลือกต้นฉบับ

ก่อนที่จะลงมือแปล ต้องมีการคัดเลือกต้นฉบับที่จะใช้ในการแปล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลงานคลาสสิกที่มีประวัติเผยแพร่มายาวนานและได้รับความนิยมโดยตลอด

เนื่องด้วยงานนิพนธ์เช่นนี้ย่อมเกิดการคัดลอกเพิ่มเติม หรือมีการสูญเสียข้อความบางตอนบางบทระหว่างการจัดพิมพ์ หลุนอวี่ก็เป็นหนึ่งในงานนิพนธ์เช่นนี้ ดังนั้นฉบับหลุนยฺหฺวี่ ที่เก่าแก่ที่สุดที่มีการสืบทอดจนถึงทุกวันนี้เป็นต้นฉบับสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันตก การแปล หลุนยฺหฺวี่ เป็นภาษาต่างประเทศเริ่มตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เฉพาะหลุนยฺหฺวี่ ฉบับภาษาอังกฤษที่ค้นหาได้ตามห้องสมุดและแหล่งอินเทอร์เน็ตต่างๆ ก็มีไม่น้อยกว่า 20 สำนัก

แม้ หลุนยฺหฺวี่ ฉบับวันทิพย์และฉบับอมรเป็นงานแปลฉบับสมบูรณ์ทั้งคู่ แต่การคัดเลือกต้นฉบับมีความแตกต่างกันมาก ซึ่งได้ส่งผลโดยตรงต่อผลงานแปลของผู้แปลทั้งสอง คำนำสำนักพิมพ์ในฉบับวันทิพย์เขียนไว้ว่า “ในการพิมพ์ครั้งนี้ใช้ต้นฉบับภาษาอังกฤษหลายเล่มมาเทียบกัน บางแห่งดูจากต้นฉบับภาษาจีน การแปลก็ใช้ความรู้สึกความเข้าใจของตนเป็นเกณฑ์ ทว่ายึดความกระชับ อ่านแล้วเข้าใจ นำไปใช้เป็นประโยชน์ได้” (วันทิพย์, 2547(4)) ต้นฉบับภาษาอังกฤษที่ฉบับวันทิพย์ได้ใช้มีได้แก่ James Legge, Ezra Pound, David Hinton, Leonard Shihlien Hsü และบทแปลภาษาอังกฤษที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แปลจากแหล่งอินเทอร์เน็ต เช่น classicallibrary.org และ confucius.org เป็นต้น James Legge และ Ezra Pound มีบทบาทสำคัญยิ่งในประวัติการเผยแพร่ หลุนยฺหฺวี่ James Legge มีฐานะเป็นหมอสอนศาสนา เคยแปลชุดหนังสือของลัทธิขงจื๊อ Ezra Pound เป็นกวีผู้มีชื่อเสียงชาวอเมริกันที่สนใจวัฒนธรรมจีน เขาได้แสวงหาแนวทางใหม่ในการแปลปรัชญาจีนเป็นภาษาอังกฤษที่เชื่อมด้วยจินตนาการและอารมณ์กวี แทนที่จะเป็นการแปลคำต่อคำแบบ James Legge นาย David Hinton เป็นนักจีนวิทยา และเป็นกวีเช่นเดียวกับ Ezra Pound ส่วน Leonard Shihlien Hsü เป็นนักวิชาการเชื้อสายจีน ซึ่งเคยทำงานในกระทรวงการต่างประเทศสมัยสาธารณรัฐจีน

ผู้แปลที่จริงจังต้องงานแปลบางคนอาจไม่เห็นด้วยกับวิธีแปล หลุนยฺหฺวี่ จากต้นฉบับภาษาอังกฤษนัก โดยมองว่าแปลจากต้นฉบับภาษาจีนย่อมถูกต้องชัดเจนกว่า แต่ก็ต้องยอมรับว่า การแปลจากต้นฉบับภาษาที่สองนั้นเกิดขึ้นอยู่ทั่วไป จึงเป็น

ปรากฏการณ์ที่การแปลศึกษาต้องให้ความสำคัญ

ส่วนฉบับอมรนั้นแปลจากต้นฉบับภาษาจีนโดยตรงและได้จัดพิมพ์ต้นฉบับภาษาจีนกำกับไว้ด้วย “...ในบางประเด็นจึงเกิดการตีความได้อย่างหลากหลาย ข้าพเจ้าจึงได้ทำการรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลตามความเข้าใจส่วนบุคคลไว้ในเชิงอรรถ...” (อมร, 2549. (VII)) การจัดพิมพ์บทภาษาจีนกำกับไว้ด้วยนั้น นอกจากง่ายแก่การศึกษาเปรียบเทียบสำหรับผู้อ่านแล้ว ยังเป็นการเตือนสติผู้แปลอยู่เป็นนิจว่าต้องระมัดระวังและพยายามอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นท่าทีที่รับผิดชอบต่อทั้งผู้อ่านและงานนิพนธ์

กลวิธีการแปล

การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับจีนได้ดำเนินมาหลายศตวรรษแล้ว การแปลถือเป็นวิธีการแลกเปลี่ยนสำคัญยิ่งวิธีหนึ่ง ในระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยเกิดความสนใจในประเทศจีนและวัฒนธรรมจีนระลอกใหม่ขึ้น ควบคู่กับการเปิดประเทศและการสร้างความเจริญด้านเศรษฐกิจของจีน ทั้ง ขงจื้อ สุภาษิตในชีวิตประจำวัน และ คัมภีร์หลุนยฺหฺวี่ เป็นตัวอย่างการเผยแพร่วัฒนธรรมจีนในไทย โดยมองว่า ปรัชญาขงจื้อเป็นปรัชญาแขนงสำคัญระดับโลก และมีค่าควรแก่การศึกษา ค้นคว้าหรือเหมาะสำหรับการอ่านเพื่อเสริมความรู้ ทั้งยังเป็นคติสอนใจที่ทรงคุณค่า ทั้งสองฉบับจึงมุ่งเน้นความกระชับและเข้าใจง่ายของสำนวนแปล และได้จัดทำภาคผนวกหรือบทความอ่านประกอบ เช่น บทความบรรยายประวัติของขงจื้อและบรรดาศิษย์เอก บทความบรรยายแนวคิดลัทธิขงจื้อ ทำให้เห็นถึงความกระตือรือร้นและความตั้งใจในการเผยแพร่ผลงานชิ้นนี้

เพื่อถ่ายทอดบรรยากาศความเป็นจีน หลุนยฺหฺวี่ ฉบับอมรยังพยายามเลียนแบบสำนวนโบราณของต้นฉบับภาษาจีนด้วย “ผู้แปลยังสามารถใช้ภาษาอย่างแบบโบราณในอันที่จะดำรงอรรถสแห่งยุคสมัยมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย” (คำนิยมโดย กิตติพงษ์ พันไชยนาทกุล, อมร, 2549. XV) เช่นบทแรกของ หลุนยฺหฺวี่ ผู้แปลแปลเป็น “ศึกษาแล้วหมั่นทบทวน มิใช่เรื่องที่น่ายินดีดอกฤา? มีสหายมาจากแดนไกล มิใช่เรื่อง

นายินคิดออกฤา? แม้ผู้คนไม่รู้เรา แต่เราก็ไม่ถือโทษโกรธเคือง นี่มิใช่วิญญูชนคอกฤา?” อีกตัวอย่างคือการแปลประโยคอุทาน 巍巍乎! 尧舜之有天下也, 而不与焉. “ช่างยิ่งใหญ่นักแล การที่พระเจ้าซุ่นและพระเจ้าอวี่ทรงครอบครองได้ห้ำหั่น แต่กลับมิทรงยึดติดเป็นความสุขส่วนตัว” (อมร, 2549. 210) การแปลเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านที่ไม่มีความรู้ภาษาจีนก็สัมผัสถึงเนื้อหาและความไพเราะในท่วงทำนองของต้นฉบับภาษาจีนได้บ้าง

การถ่ายทอดประเด็นวัฒนธรรมจีน

การถ่ายทอดความรู้วัฒนธรรมจีนเป็นประเด็นสำคัญยิ่งในการแปล เพราะผู้แปลต้องพิจารณาถึงผู้อ่านที่ไม่มีความรู้หรือภูมิหลังเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจีนซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเหล่านี้เกิดความเข้าใจได้ ผู้แปลจึงต้องจัดการกับประเด็นวัฒนธรรมด้วยวิธีพิเศษ โดยปกติมีอยู่สามวิธี หนึ่ง แปลเทียบกับวัฒนธรรมของฝ่ายผู้รับสาร (ผู้อ่าน) เพื่อตัดอุปสรรคในการเข้าใจ สอง บรรยายเพิ่มเติมหรือขยายความในบทแปล สาม จัดทำเชิงอรรถ ผู้แปลอาจใช้ทั้งสามวิธีพร้อมกันไป

วิธีแรกขอยกตัวอย่างการแปลคำว่า 不贤 ฉบับวันทิพย์แปลเป็น “คนไม่มีคุณธรรม” (อมร, 2549.155) โดยตรง ซึ่งเป็นการยืมคำศาสนาในภาษาไทย แทนที่จะอธิบายตามบริบทภาษาจีน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้ทันที ทั้ง ๆ ที่บางครั้งคำยืมอาจไม่ตรงกับความหมายเดิมทีเดียวก็ตาม

ส่วนวิธีการขยายความนั้นปรากฏในบทแปลของ 自行束修以上, 吾未尝无悔焉.

ฉันไม่เคยปฏิเสธที่จะสอนผู้มาเรียนพร้อมมัดเส้นเนื้อแห้ง (วันทิพย์, 2547. 71)

แม้จะมอบของกำนัลเป็นค่าครูเพียงเล็กน้อย ข้าก็หาเคยละเว้นการประสิทธิ์วิชาให้ไม่ (อมร, 2549.190)

ต้องยอมรับว่า ฉบับวันทิพย์แปลถูกต้องตามตัวอักษร แต่ไม่ได้สื่อให้เห็นถึงความหมายแฝงของ “มัดเส้นเนื้อแห้ง” ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนมอบเพื่อตอบแทนผู้สอน (แม้

จะไม่มากนัก) เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงท่าทีของขงจื๊อที่มีต่อการให้การศึกษา ฉบับอมรนั้นแม้ไม่ได้แปลตามตัวอักษร แต่สื่อความหมายโดยนัยได้ชัดเจน

ตัวอย่างการใช้เชิงอรรถมีเช่น

微管仲，吾其被发左衽矣。

หากว่าไม่มีกวนจิ้ง ข้าก็จะต้องสยายผมยาวและเปิดسابเสื้อด้านซ้าย (อมร, 2549. 286)

ฉบับอมรได้อธิบายเพิ่มเติมในเชิงอรรถว่า “สยายผมยาว เปิดسابเสื้อด้านซ้าย ล้วนเป็นการแต่งตัวของชนชาติส่วนน้อยในขณะนั้น ซึ่งตรงนี้มีนัยว่าถูกยึดครองจนเป็นเมืองขึ้นของชนเผ่าส่วนน้อยนั่นเอง “(อมร, 2549. 286)”

อีกตัวอย่าง

凤鸟不至，河不出图，吾已矣夫。

หงส์ไม่บินมา สายน้ำไม่ปรากฏลวดลาย นี่คือการสิ้นสุดท้ายของฉันท (วันทิพย์, 2547. 96)

หงส์ไม่ปรากฏ ภาพในสาครมีตำแดง ข้าคงสิ้นสุดเท่านี้กระมัง (อมร, 2549. 219)

ข้อความตอนนี้บ่งถึงความผิดหวังที่ขงจื๊อมีต่อสังคมและยุคสมัย เพราะห่างเหินจากความเป็นสังคมในอุดมคติของขงจื๊อ “ภาพในสาคร”เป็นประเด็นวัฒนธรรมจีนที่เข้าใจยาก ฉบับอมรได้เล่าถึงความเป็นมาของ“ภาพในสาคร”ไว้ในเชิงอรรถอย่างละเอียด แต่หากขยายความต่อไปว่าทั้งหงส์และภาพในสาครล้วนเป็นสัญลักษณ์ของแผ่นดินที่มีความสงบสุขและปกครองโดยธรรมราชา ผู้อ่านก็จะได้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนฉบับวันทิพย์นั้นตีความหมายครึ่งประโยคหลังผิดและไม่มีการอธิบายเพิ่มเติม

ในการถ่ายทอดประเด็นวัฒนธรรมจีนที่เข้าใจยากนั้น ฉบับอมรพยายามใช้ทั้งสามวิธี คือแปลเทียบเป็นคำไทย อธิบายขยายความและทำเชิงอรรถ ส่วนฉบับวันทิพย์ใช้วิธีบรรยายเพียงวิธีเดียว และมีการตีความที่ผิดในบางแห่ง

การแปลศัพท์ปรัชญา

เนื่องด้วย หลุนยฺหวิ เป็นเอกสารสำคัญที่สุดของปรัชญาลัทธิขงจื๊อ การแปลศัพท์เฉพาะทางด้านปรัชญาจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะคำศัพท์เหล่านี้แตกต่างจากความหมาย

เดิม และผลการแปลจะส่งผลโดยตรงต่อการเข้าใจของผู้อ่าน คำบางคำมีความหมายเชิงวัฒนธรรมตรงกันทั้งในภาษาไทยและภาษาจีนและผู้แปลมักตัดสินใจแปลตามความนิยม เช่น คำว่า 天下 แปลเป็น “ได้หล้า” แทบทุกแห่ง แต่ในกรณีอื่น ๆ ผู้แปลต้องพิจารณาและตัดสินใจด้วยตนเองว่าควรจะแปลอย่างไร เช่นคำว่า 天 บางครั้งหมายถึง “ท้องฟ้า” ดังที่ปรากฏใน 犹天之不可阶而生也

บทแปลภาษาไทย

เช่นกับฟ้าไม่อาจไต่บันไดไต่ไปถึงได้ (วันทิพย์, 2547. 222)

ก็เสมือนหนึ่งฟ้าที่มีอาจถึงได้ด้วยบันได (อมร, 2549. 349)

แต่บางครั้ง 天 ก็แปลว่าอำนาจหรือกฎสูงสุดซึ่งอยู่เหนือธรรมชาติ นักแปลตะวันตกนิยมแปลเป็น Heaven (สวรรค์) เพื่อไม่ให้ผู้อ่านจินตนาการไปถึงสวรรค์หรือเทพเจ้าในวัฒนธรรมตะวันตก ผู้แปลรุ่นหลังจึงแปลทับเสียงเป็น tian แต่สำหรับฉบับภาษาไทยแล้ว ทั้งฉบับวันทิพย์และฉบับอมรมักเลือกแปลเป็น “ฟ้า” น้อยครั้งนักที่แปลเป็น “สวรรค์” แม้ฉบับวันทิพย์ ซึ่งแปลจากภาษาอังกฤษเป็นหลักและน่าจะได้รับอิทธิพลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษมากนั้น กลับใช้คำแปล “สวรรค์” น้อยครั้งกว่าฉบับอมร เข้าใจว่าในบริบทภาษาไทยนั้น คำว่า “ฟ้า” โดยปริยายหมายถึง “สวรรค์” หรือ “อำนาจสูงสุด/เทพเจ้า” อยู่แล้ว ซึ่งตรงกับ 天 ในภาษาจีน ผู้อ่านชาวไทยมีพื้นฐานวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน จึงตีความตามบริบทแต่ละแห่งได้ง่าย

คำว่า 仁 อาจถือได้ว่าเป็นคำนิยามที่สำคัญที่สุดคำหนึ่งในหลุนยฺหฺวี เป็นหลักคุณธรรมและจริยธรรมสูงสุดในอุดมคติของขงจื้อ คำว่า 仁 ปรากฏใน หลุนยฺหฺวี รวม 109 ครั้ง นักแปลตะวันตกมักใช้วิธีอธิบาย โดยแปลคำว่า 仁 เป็น perfect virtue, benevolence, goodness ตามบริบทต่าง ๆ ส่วนฉบับภาษาไทยทั้งฉบับวันทิพย์และฉบับอมรแปลเป็น “เมตตาธรรม” สม่าเสมอ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

人而不仁，如礼何？

คนหากไร้เมตตาธรรมจะใช้พิธีกรรมเพื่ออะไร (วันทิพย์, 2547. 28)

เป็นคนโดยไร้เมตตาธรรม จริยธรรมจะมีประโยชน์อันใดแก่เขาได้(อมร, 2549. 137)

仁者安仁。

ผู้มีเมตตาธรรมสะดวกตายกับเมตตาธรรม (วันทิพย์, 2547.37)

... แต่สำหรับเมตตาชนนั้น จะสุขใจในเมตตาธรรม (อมร, 2549. 151)

ในบางแห่ง คำว่า 仁 ยังแปลเป็น “ผู้มีเมตตาธรรม การุณยธรรม” เช่น 汎爱众而亲仁。

ควรรักคนทุกคน มีเมตตาธรรม (วันทิพย์, 2547.11)

รู้จักใคร่ปวงประชาและซัดใกล้เมตตาชน (อมร, 2549.118)

ทั้งสองฉบับได้สังเกตเห็นถึงความแตกต่างของความหมาย และแปลได้ถูกต้อง

คำว่า 君子 กับ 小人 เป็นศัพท์คู่หนึ่งที่ปรากฏในหลุนยฺหฺวี่ บ่อยครั้ง คำว่า 君子 เคยปรากฏ 107 ครั้ง หมายถึงผู้มีจิตวิญญาณสูงส่ง และปฏิบัติธรรม ส่วน 小人 มีความหมายตรงข้ามกัน วิถีแปลภาษาไทยก็ค่อนข้างตายตัว ในฉบับอมรมักแปล 君子 กับ 小人 เป็น “วิญญูชน” กับ “ทุรชน” หรือ “คนถ้อย” ส่วนฉบับวันทิพย์นิยมแปลเป็น “ผู้สูงส่ง” กับ “ผู้ต่ำต้อย” ดังเช่นตัวอย่างต่อไปนี้

君子坦荡荡，小人常戚戚。

ผู้สูงส่ง สงบ เอื้ออาทร ผู้ต่ำต้อย หงุดหงิด เศร้าหมอง (วันทิพย์, 2547. 81)

อันวิญญูชนนั้นจะสง่าผ่าเผย หากคนถ้อยนั้นจะปริวิตก (อมร, 2549. 201)

女为君子儒，无为小人儒。

เธอควรเป็นปราชญ์ผู้สูงส่ง ไม่ใช่ปราชญ์ผู้ต่ำต้อย (วันทิพย์, 2547. 61)

เจ้าพึงเป็นวิญญูบัณฑิต อย่าเป็นทุรบัณฑิต (อมร, 2549. 178)

君子而不仁者有矣夫，未有小人而仁也。

ผู้สูงส่ง ไม่มีเมตตาธรรม มีถมไป ผู้ต่ำต้อย มีเมตตาธรรม ไม่มีเลย(วันทิพย์, 2549.153)

เป็นวิญญูชนที่พลัดจากเมตตาธรรมนั้นพอมืออยู่บ้าง หากแต่ยังมีเคยปรากฏว่าคน

ถ้อยจะมีเมตตาธรรมมาก่อนเลย (อมร, 2549. 279)

君子求诸己，小人求诸人。

ผู้สูงส่งเรียกร้องตนเอง ผู้ต่ำต้อยเรียกร้องคนอื่น (วันทิพย์, 2547. 175)

วิญญูชนจะเคร่งครัดตน หากทุรชนจะเคร่งครัดผู้อื่น (อมร, 2549. 305)

อย่างไรก็ตาม คำว่า 君子 กับ 小人 บางแห่งในหลุนยฺหฺวี ต้องแยกพิจารณาเช่น 君子之德 风 小人之德 草。 ในฉบับวันทิพย์แปลเป็น “คุณธรรมของผู้ปกครอง ประหนึ่งสายลม คุณธรรมของประชาชนประดุจต้นหญ้า” (วันทิพย์, 2547. 133) “ผู้ปกครอง” กับ “ประชาชน” เป็นการตีความที่ถูกต้อง ส่วนฉบับอมรแปลเป็น “อันวัตรปฏิบัติแห่งวิญญูชนนั้นจะประหนึ่งลม แลอันวัตรปฏิบัติแห่งสามัญชนนั้นจะประหนึ่งหญ้า” (อมร, 2549. 259) ซึ่งยังคงแปล 君子 เป็นวิญญูชนเหมือนเดิม ทั้ง ๆ ที่ที่นั่น ๆ กำลังกล่าวถึงเรื่องการปกครอง และชนสองกลุ่มที่กล่าวถึงในด้วยก็คือ “ผู้ปกครอง” กับ “ผู้ใต้ปกครอง” นั่นเอง

ข้อพึงพิจารณาในการตีความ

การแปลไม่ใช่เรื่องง่าย โดยเฉพาะการแปลผลงานที่มีชื่อเสียงระดับโลกอย่าง หลุนยฺหฺวี ไม่ว่าผู้แปลจะมีความรู้กว้างขวางเพียงไร ก็มีโอกาสที่จะเกิดการผิดพลาดได้ หลุนยฺหฺวี ฉบับวันทิพย์แปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษเป็นหลัก โอกาสที่จะเกิดข้อผิดพลาดนั้นจึงมีมากกว่าที่แปลจากต้นฉบับภาษาจีนโดยตรง เพราะข้อผิดพลาดนั้นเกิดขึ้นได้จากทั้งผู้แปลภาษาอังกฤษและผู้แปลภาษาไทย เช่น 君子博学于文，约之以礼，亦可以弗畔矣夫。 ฉบับวันทิพย์แปลเป็น “ผู้สูงส่งศึกษาวรรณกรรมลึกซึ้ง เข้มงวดในพิธีกรรม ทำให้ไม่ก้าวล่วงจากความถูกต้อง” (วันทิพย์ 2547.66) อีกตัวอย่าง 子以四教：文、行、忠、信。 ฉบับวันทิพย์แปลเป็น “สี่คำสอนของขงจื้อคือ วรรณกรรม ความประพฤติ ความจงรักภักดี และ ซื่อในคำพูด (ไว้วางใจได้)” (วันทิพย์, 2547. 76) แท้ที่จริง 文 ในที่นี้ไม่ได้แปลว่า “วรรณกรรม” แต่แปลว่า “สรรพหนังสือ” ต่างหาก และขยายความเป็น “วิชาการ” หรือ “วัฒนธรรม” ในฉบับอมรจึงแปลเป็น “ศิลปวิทยา” หรือ “ศาสตร์วิชา”

อย่างไรก็ตาม แม้ฉบับวันทิพย์แปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ มีความน่าเชื่อถือ

น้อยกว่าต้นฉบับภาษาจีน แต่ก็มีความที่ฉบับวันทิพย์แปลได้ดีกว่า ตัวอย่างเช่น สุภาษิตบทแรก 学而时习之 ฉบับอมรแปลเป็น “ศึกษาแล้วหมั่นทบทวน” ซึ่งเป็นการตีความในเชิงแคบ เพราะขงจื๊อไม่ใช่ครูยุคหลังที่เน้นการทบทวนความรู้ในหนังสือ 习 ในที่นี้หมายถึง “การฝึกปฏิบัติ” ฉบับวันทิพย์แปลเป็น “ศึกษาและฝึกฝนสิ่งที่ได้เล่าเรียนเป็นเนื้อนิ่ม” จึงมีความสมเหตุสมผลมากกว่า

นอกจากนี้ ยังมีสุภาษิตบางบทที่บทแปลทั้งสองสำนวนขาดความสมบูรณ์ เช่น 政乎异端，斯害也已。

ปะทะกับพวกสุดโต่ง มีแต่เจ็บปวด (วันทิพย์, 2547. 23)

มุ่งศึกษาวิชาอกรีต ย่อมสร้างภัยมหันต์ (อมร, 2549. 130)

บทแปลของฉบับวันทิพย์แปลผิด ส่วนฉบับอมรตัดสินใจเลือกการตีความที่มีการถกเถียงกันมาก แม้ในบริบทภาษาจีน บทนี้มีการตีความแบบคนละทิศละทางตั้งแต่สมัยโบราณ การตีความในฉบับอมรนั้นถือเป็นเพียงหนึ่งในคำอธิบายดั้งเดิมเท่านั้น อย่างน้อยที่สุดผู้แปลควรจะกล่าวถึงคำอธิบายซึ่งมีอิทธิพลซึ่งตีความต่างไป คือ “โจมตีทัศนคติที่แตกต่างจากเรา จะเป็นภัยมหันต์” เพราะถ้าพิจารณาแก่นแท้ของลัทธิขงจื๊อซึ่งมุ่งเน้นคุณธรรมและเมตตาธรรมแล้ว การตีความอย่างหลังอาจมีความเป็นไปได้มากกว่า อย่างไรก็ตาม ผู้แปลมีสิทธิตัดสินใจที่จะเลือกคำอธิบายใดก็ได้ ถ้าฉบับอมรเติมการตีความอย่างหลังเข้าไปในบทแปลหรือเชิงอรรถ ก็จะทำให้งานแปลมีความสมบูรณ์ถูกต้องยิ่งขึ้น อย่างน้อยจะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้ใช้วิจารณญาณด้วยตนเองในการตัดสินใจว่าควรจะเชื่อถือนำคำอธิบายใดมากกว่า

บทสรุป

หลุนยฺหวิ ภาษาไทยทั้งฉบับอมรและฉบับวันทิพย์เป็นฉบับแปลที่สมบูรณ์ และมีการจัดทำภาคผนวก หรือบทความเสริมอ่านอย่างดี และมีกลวิธีการแปลที่มุ่งเน้นความเข้าใจง่าย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าของผู้แปลและการพัฒนาของวงการหนังสือ เมื่อเทียบกับสมัยก่อนที่หาบทแปลที่สมบูรณ์ได้ยากมาก

หลุนยฺหฺวี ที่แปลจากต้นฉบับภาษาจีนมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากกว่าบทแปลที่แปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ แต่ถ้าผู้แปลเทียบต้นฉบับภาษาอังกฤษหลาย ๆ ฉบับอย่างจริงจัง ก็สามารถสร้างสรรค์ผลงานแปลที่เข้าใจง่าย อ่านสนุกได้เช่นกัน และบางครั้งอาจให้มุมมองแนวใหม่ก็ได้ ทั้ง ๆ ที่คุณค่าทางวิชาการอาจลดลงบ้างก็ตาม

หลุนยฺหฺวี ฉบับอมร ได้แสดงถึงความพยายามของผู้แปลในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและปรัชญาลัทธิขงจื๊อ มีการวางกลวิธีที่หลากหลาย และประสบผลสำเร็จอย่างน่าพึงพอใจในการถ่ายทอดทั้งด้านรูปแบบและด้านเนื้อหา ถือได้ว่าเป็นบทแปลหลุนยฺหฺวี ที่มีคุณภาพและทรงคุณค่าเล่มหนึ่ง เป็นหนึ่งในชิ้นงานแปลวรรณกรรมจีนดีเด่นที่ออกสู่สายตาผู้อ่านชาวไทยในระยะหลายปีที่ผ่านมา

หนังสืออ้างอิง

ภาษาไทย

วันทิพย์ สีนสูงสุด แปล. (2547). ขงจื๊อ สุภาษิตในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์สายใจ.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2539). เมธีตะวันออก. กรุงเทพฯ: บริษัทต้นอ้อ แกรมมี่ จำกัด.

พิมพ์ครั้งที่ 6.

อมร มองสุข แปล. (2549). คัมภีร์หลุนอวี่. คลองหลวง: สำนักพิมพ์ขุนหวัด.

ภาษาอังกฤษ

Arthur Waley. trans. (1999). *The Analects*. Beijing: Foreign Teaching and Research Press. 3rd printing.

Ezra Pound. trans. (1969). *Confucius: the Great digest, the Unwobbling pivot, the analects*. New York: New Directions Pub. Corp.

Leonard Shihlien Hsü (1975). trans. *The political philosophy of Confucianism : an interpretation of the social and political ideas of Confucius, his forerunners,*

and his early disciples. London: Curzon Press

James Legge, trans. Confucian Analects. From <http://www.globusz.com/ebooks/ConfucianAnalects/index.htm>

ภาษาจีน

黄雨石. (1988). 《汉英文学翻译探索》. 西安: 陕西人民出版社

李零. (2007). 《丧家狗——我读论语》. 太原: 山西出版集团, 西人民出版社

李泽厚. (2007). 《论语今读》. 北京: 生活·读书·新知三联书店. 8 印

钱穆. (2007). 《论语新解》. 北京: 生活·读书·新知三联书店. 9 印

许渊冲. (2006). 《翻译的艺术》. 北京: 五洲传播出版社

杨伯峻. (2000). 《论语译著》. 北京: 中华书局. 15 印

ABSTRACT

A comparative Study on the Two Translations of Confucian Analects

The aim of this article is to study the translator's strategy, comprehension in the two translations of **Confucian Analects**, the most important record of Confucius's philosophy, and try to seek out the relation between translation strategy, translator's decision and the outcome.